

Hậu Duệ Cây Lan *Christensonia vietnamica*

Cây *Christensonia vietnamica* là một cây lan đơn thân (monopodial) do Jiri Haager, một khoa học gia Tiệp Khắc, tìm thấy tại vùng núi Chúa, tỉnh Ninh Thuận (Phan Rang).

Năm 1993, ông công bố với tên *Christensonia vietnamica*, một loài lan mới để vinh danh tiến sĩ Eric Christenson và quốc gia Việt Nam. Eric Christenson là một khoa học gia Hoa Kỳ, (từ trần năm 2011) người đã cống hiến cho giới khoa học những định luật về phân loại các loài, các giống hoa lan. (Xin xem chi tiết trong bài [Eric Christenson](#).) Cây lan được vinh dự mang tên ông là một cây lan đặc hữu của Việt Nam và có chỉ một giống duy nhất trên thế giới. Vì vậy, tên ông sẽ được đời đời nhớ tới vì cây lan không những đã cống hiến cho nhân loại những bông hoa đẹp đẽ mà lại còn được lai tạo ra biết bao nhiêu con cháu đa chủng loại cũng mang lại cho giới thưởng ngoạn nhiều đóa hoa hương sắc.

Ảnh: Marni Turkel

Ảnh: Chu Xuân Cảnh

Ảnh: Chu Xuân Cảnh

Cây *Christensonia vietnamica* có tên Việt là Cù Lao Minh, biệt danh của Nguyễn Văn ĐỂ, người mang lan đi triển lãm. Nếu gọi tên là Lan Ninh Thuận nơi tìm thấy lan mọc, hay Thanh Bạch Thùy Lan để tả màu sắc của hoa do Trương Thái Hòa đặt ra có lẽ văn vẻ và hợp lý hơn.

Trong tờ nguyệt san ORCHIDS tháng 7, năm 2011, do hội Hoa Lan Hoa Kỳ có bài “Breeding with *Christensonia vietnamica*” của Robert Fuchs, chủ nhân vườn lan danh tiếng R.F. Orchids tại Homestead, Florida.

Ông đã từng là Hội Trưởng hội Hoa Lan Florida, là một giám khảo của Hội Hoa Lan Hoa Kỳ. Năm 2008, ông được bầu là Giám Đốc ban tổ chức Đại hội Hoa Lan Thế Giới thứ 19 tại Miami. Vườn lan của ông đã nổi tiếng vì đã đoạt được 30 huy chương vàng về trưng bày và 48 giải thưởng khác trong các cuộc triển lãm quốc tế, không những tại Hoa Kỳ và còn ở các nơi khác.

Những cây Vanda do ông lai giống đã chiếm rất nhiều giải thưởng cao quý đó là những cây Vanda Robert's đủ màu sắc từ hồng tới tím đỏ, cho tới tím đậm và còn rất nhiều những cây lai giống khác.

Vanda Robert's Delight 'Red Black'

Ảnh: orchidsonline.com.au

Vanda Robert's Delight 'Black'

Ảnh: orchidsinoutropics.com

Rhynchostylis coelestis

Ảnh: forum.theorchidsource.com

Epicattleya Fred J. Fuchs 'Fuchs Indigo'

AM/AOS x 'Robert' AM/AOS

Ảnh: orchidboard.com

Theo Robert Fuchs, cây lan *Christensonia vietnamica* là một giống lan nhỏ, hoa lâu tàn, có nhiều điểm tương tự như loài *Aerides* (Giáng Hương) và *Rhynchostylis* (Ngọc Điềm) cho nên dễ dàng lai giống với nhau.

Mùa Xuân năm 1999, Robert Fuchs đã lai giống cây *Christensonia* với các cây *Ascocenda* (*Ascocentrum* x *Vanda*), viết tắt là (*Ascda.*), và *Vascotylin* (*Asco.*), lai giống giữa (*Vanda* x *Ascocentrum*, x *Rhynchostylis*). Những cây lan lai này hợp thành một loài đa chủng cho nên Robert Fuchs đã cầu chúng với 2 tên: *Fuchsara* (*Fucr.*) và *Coronadoara* (*Crd.*) vào năm 2003 cho những cây:

- *Fuchsara Crownfox*, lai giống giữa các cây *Chri. vietnamica* x *Vanda* x *Ascocentrum* (*Vascotylin*).
- *Coronadoara Crownfox*, kết hợp giữa các cây *Chri. vietnamica* với các cây *Vanda* và *Ascocentrum* (*Ascocenda*).

Năm 2004, cây *Fuchsara Crownfox* ‘Mario Palmieri’ đoạt huy chương bạc AM/AOS. Năm 2005, hai cây *Fuchsara Crownfox* ‘Natasha’ và *Fuchsara Crownfox* ‘Boris’ đều đoạt huy chương bạc AM/AOS. Vào năm 2006, lại thêm cây *Fuchsara Crownfox* ‘Sandy’ và gần đây nhất là cây *Fuchsara Crownfox* ‘Bob’s Delight’ cũng đoạt huy chương bạc vào 2009. Như vậy, nâng tổng số 5 giải trong vòng 5 năm, thực là một chuyện đặc biệt.

Đặc biệt là cây *Fuchsara* không những cho nhiều hoa và lại còn nhiều cành hoa hơn cây *Chri. vietnamica* nữa.

Fuchsara Crownfox ‘Bob's Delight’ AM/AO

Ảnh: allthingsplants.com

Fuchsara Crownfox. ‘Bob's Delight’ AM/AO

Ảnh: orchidworks2.com

Coronadoara Crownfox. 'Apricot' AM/AOS

Ảnh: orchidworks2.com

Coronadoara Michael's Delight 'Mike'

HCC/AOS

Ảnh: orchidworks2.com

Cây Coronadoara Crownfox được lai giống từ cây *Chri. vietnamica* với cây *Asca. Memoria 'Carol Wiegel'* đã cho những bông hoa lớn có nhiều chấm đỏ.

Và cũng từ cây *Christensonia vietnamica*, Robert Fuchs đã tạo ra nhiều loài lan đẹp khác như:

- *Chrisentrum Wai Ron* (*Chri. vietnamica* x *Astm. miniatum*), hoa nhỏ màu vàng đậm với chiếc lưỡi dài lạ mắt.
- *Chrisanda Crownfox Limeade* (*Chri. vietnamica* x *V. Golden Doubloom*), hoa lớn cánh dày và thơm.

Ảnh: R.F. Orchids

Ảnh: R.F. Orchids

Sau khi vườn lan R.F Orchids cầu chứng mấy cây lan lai giống kể trên, nhiều vườn lan khác cũng theo sát gót.

Vườn lan Ooi Leng Sun Orchids ở Mã Lai xin cầu chứng cho nhiều cây như:

- Coronadoara Penang (*Chri.vietnamica* x *Ascda. Suksamran Sunlight*)
- Chrisanda (Csn.) Penang Angel (*Chri.vietnamica* x *V. Rasri Gold*)
- Chrisnopsis (Cps.) Penang Star (*Chri. vietnamica* x *Paraphalaenopsis laycockii*)

Moi Hwa Law ở Singapore cầu chứng một số loài đa chủng lai giống với cây lan *Chri. vietnamica* như:

- Chrisanthera (Chrt.) Law Moi Hwa x *Ren. storei*, lai giống giữa *Chri. vietnamica* x *Renanthera*.
- Lawara (Lwr.) Aining law x *Aerdns. Bogor*, lai giống giữa *Chri. vietnamica* x *Aerides* x *Arachnis*.
- Moihwaara (Mhw.) Siok Cheng, lai giống giữa *Chri. vietnamica* x *Arachnis* x *Vanda Chrisnopsis (Cps.) Ong Siew Hong*.

How Wai Ron cũng ở Singapore cầu chứng các cây:

- Yinwaiara (Yin) Charle Antono, lai giống giữa các *Aerides* x *Christensonia* x *Rhynchostylis* x *Vanda*.
- Yinmunara (Ymn) Lim Hui Kheng, lai giống giữa các loài *Ascocentrum* x *Christensonia* x *Rhynchostylis*.

Ching Hua Orchids ở Đài Loan cầu chứng cây:

- Chrisnetia (Cne) Green Light, lai giống giữa cây *Chri. vietnamica* với cây *Neofinetia falcata*.

Chrisanda Penang Angel
Ảnh: Oi Len Sun Orchids

Chrisnetia Green Light
Ảnh: flickriver.com

Trong tương lai, chắc chắn sẽ còn nhiều cây lan đa chủng lai giống với cây *Christensonia vietnamica* và những cây lan xinh đẹp khác của chúng ta như cây *Papilionanthe pedunculata* chẳng hạn, chúng ta hãy chờ xem.

Tiếc rằng Việt Nam nhân tài đầy rẫy mà lại để những cây lan đặc hữu quý báu của chúng ta cho người ở đâu đâu khai thác, thực đáng ngậm ngùi. Thí dụ như trường hợp cây *Dendrobium amabile* (Hoàng Thảo Tím Hồng) hiện nay đã làm giàu cho chủ nhân các vườn lan ở Đài Loan, mặc tình nhân giống ra hàng triệu cây bán khắp nơi trên thế giới.

Ngày lễ Tạ ơn tuy đã qua, nhưng cũng xin thành thực cảm ơn Robert Fuchs và những ai đã lai tạo được những cây lan xinh đẹp mỹ miều cho những kẻ yêu lan chúng tôi được chiêm ngưỡng.

Westmister Thanksgiving 2012

BÙI XUÂN ĐÁNG